

ترکیه؛ الگوی جهان اسلام یا سلطه‌طلبی منطقه‌ای

منتشر شده در هافینگتون پست 19 مه 2014

قرار است انتخابات ریاست جمهوری ترکیه در ماه آگوست برگزار شود. اردوغان که حزب اش انتخابات ۳۰ مارس شهرداری‌ها و شوراهای شهر ترکیه را با 44.19 درصد آرا برد، اینک به دنبال تصاحب ریاست جمهوری است.

با توجه به افشای فسادهای مالی و نقش اطرافیان اردوغان در این رسوایی، افشای فایل‌های صوتی مختلف، بستن تویتر و یوتیوب و اعتراضات سکولارها و ملی‌گرایان، همگان انتخابات ۳۰ مارس را "رفراندوم اردوغان" نامیده بودند. کمال قلیچ‌دار اوغلو- رهبر حزب جمهوری خلق ترکیه- نیز گفته بود: "یک دزد نمی‌تواند نخست وزیر باشد." با این همه، اردوغان آرا 38.8 درصدی سال 2009 را به 44.19 در 2014 افزایش داد. او به شدت تبدیل نظام فعلی به نظام ریاستی- مانند آمریکا یا فرانسه- را تعقیب می‌کند. قصد دارد تا به عنوان رئیس جمهور، قدرتمندترین فرد باشد، نه چهره‌ای نمادین مانند ملکه بریتانیا.

آیا اردوغان ریاست جمهوری را در دست خواهد گرفت؟ پیروزی‌های مداوم حزب او را چگونه می‌توان تبیین کرد تا در پرتو آن به تحلیلی از روندهای آینده دست یافت؟

بازی دمکراسی

حزب عدالت و توسعه در سال ۲۰۰۲ با بیش از ۳۴ درصد آرا در ترکیه به قدرت رسید. این پیروزی در انتخابات سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۱۱ تکرار شد. آرا این حزب در انتخابات ۲۰۱۱ به ۴۹،۶ درصد افزایش یافت. با این که این حزب را اسلام‌گرا می‌نامند، نظام ترکیه همچنان، نظامی سکولار بوده که در آن نهاد دولت از نهاد دین جداست. دولت ترکیه نه تنها شریعت را در آن کشور به اجرا نگذاشته، بلکه مجازات اعدام را هم در سال ۲۰۰۴ لغو کرده است. انتخابات آزاد و رقابتی ترکیه مورد تأیید اتحادیه اروپا و آمریکا است.

حقوق بشر

مطابق تعهدات دوران حاکمیت حزب عدالت و توسعه، شهروندان این کشور بعد از پایان مراحل قضایی در ترکیه، حق اقامه دعوی در دادگاه حقوق بشر اروپا را دارند. احکام صادره از سوی دادگاه حقوق بشر اروپا غیرقابل اعتراض و لازم‌الاجراست. به گفته وزیر کشور ترکیه، از آغاز حکومت حزب عدالت و توسعه تا پایان سال ۲۰۱۲، پنجاه هزار و ۲۴۹ نفر از شهروندان این کشور به دادگاه حقوق بشر شکایت کرده‌اند و دولت ترکیه به پرداخت بیش از ۱۸۰ میلیون لیر ترک به شاکیان محکوم شده است.

مطابق گزارش ۳۰ ژانویه ۲۰۱۴ [دیوان عالی حقوق بشر اروپا](#)، در سال ۲۰۱۳، روسیه با ۱۱۹ حکم، ترکیه با ۱۱۸ حکم و اوکراین با ۶۵ حکم، در رأس ناقضان حقوق بشر در اروپا قرار دارند. موارد نقض حقوق بشر ترکیه عمدتاً شامل حق زندگی و امنیت بوده است: در ۳۵ مورد به محکومیت از سوی دیوان حقوق بشر اروپا منجر شده، در ۳۲ مورد به درازا کشیدن روند دادگاه با کنوانسیون حقوق بشر تطبیق نداشته، در ۱۹ مورد هم نقص تحقیقات برجسته بوده و در ۱۸ مورد هم با متهم برخورد غیرانسانی صورت گرفته است.

مسئله حجاب

لائسیته آتاتورک ضد دین بود و قصد داشت دین را به کلی از قلمرو عمومی به حوزه خصوصی براند. به همین دلیل حجاب را نه تنها در مراکز دولتی، بلکه در حوزه عمومی ممنوع کرد. مطابق روش‌های دموکراتیک، و مهم‌تر از آن حقوق بشر، زنان مالک بدن خود بوده و باید شخصا درباره نوع پوشش خود تصمیم‌گیری کنند. دولت حق ندارد نوع خاصی از پوشش (حجاب یا بی‌حجابی) را به زور به همگان تحمیل کند.

در همین راستا، حزب عدالت و توسعه، در پائیز ۲۰۱۲ قانون ممنوعیت روسری برای شرکت در کلاس‌های درس دانشگاه‌ها و مدارس عالی را لغو کرد. در ژانویه ۲۰۱۳ به وکلای زن (نه دادستان‌ها، قضات، ارتشی‌ها یا مأموران پلیس زن) اجازه داده شد با روسری در دادگاه‌ها حاضر شوند. اما در مدارس دولتی همچنان روسری ممنوع بود. در گام بعد، در نوامبر ۲۰۱۳، روسری در ادارات دولتی و پارلمان آزاد شد.

در واقع ترکیه در آزادسازی حجاب هنوز به موقعیت کشورهای اروپایی و آمریکا دست نیافته و همچنان در بسیاری از مراکز دولتی/حکومتی حجاب ممنوع است. دولت‌های دموکراتیک سکولار، جز ترکیه و فرانسه، حجاب را ممنوع نساخته‌اند. به همین دلیل، نهادهای حقوق بشری- از جمله دادگاه حقوق بشر اروپا- ترکیه را به دلیل فرایند آزادسازی حجاب محکوم نکرده‌اند. فقیهان در ایران حجاب را اجباری کرده‌اند، اما اسلام‌گرایان ترک- تاکنون- به دنبال آزادی پوشش زنان بوده‌اند.

شاخص فساد در سال ۲۰۱۳

مطابق شاخص فساد سال ۲۰۱۳ "سازمان شفافیت بین‌الملل"، آمریکا در رتبه ۱۹، اسپانیا در رتبه ۴۰ و ترکیه در رتبه ۵۳ قرار دارد. فساد ترکیه از بسیاری از کشورها کمتر است.

اسلواکی ۶۱، ایتالیا ۶۹، یونان ۸۰، چین ۸۰، هند ۹۴ و روسیه ۱۲۷. در واقع میزان فساد ترکیه از سریع‌ترین کشورهای دارای رشد اقتصادی- چین با میانگین سالانه بالای ۹ درصد طی دوره ۲۰۱۳-۱۹۷۹، هند با میانگین سالانه ۶٫۹ طی دوره ۲۳ ساله ۲۰۱۲-۱۹۹۰- کمتر بوده است.

سرمایه‌گذاری خارجی

با قدرت گرفتن این حزب، میزان سرمایه‌گذاری خارجی در ترکیه به نحو چشمگیری افزایش یافت. به گزارش جهانی سرمایه‌گذاری (آنکتاد)، طی دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۲، مبلغ ۱۲۳ میلیارد و ۵۵۷ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی در ترکیه صورت گرفت. سرمایه‌گذاری در سال ۲۰۱۳ در ترکیه کاهش یافته است، اما علل آن، عمدتاً، رکود در بازارهای اروپا- به خصوص کاهش تقاضا برای اتومبیل‌های صادراتی ترکیه- بوده و نیز اخیراً احتمال تغییر نرخ بهره توسط بانک مرکزی ترکیه.

درآمد گردشگری

درآمد گردشگری ترکیه در دوران حکومت حزب عدالت و توسعه به شدت افزایش یافته است. به نوشته روزنامه حریت، در دوره ۲۰۱۲-۲۰۰۳، ۲۹۵ میلیون گردشگر خارجی از ترکیه دیدن کرده‌اند. درآمد ترکیه از این میزان گردشگر، ۲۳۶ میلیارد دلار بوده است. تعداد گردشگران از ۲،۱۳ میلیون نفر در سال ۲۰۰۲ به ۳۴،۷ میلیون نفر در ۲۰۱۱ (با ۲۸ میلیارد دلار درآمد) و ۳۵،۷ میلیون نفر در ۲۰۱۲ (با ۲۹،۳ میلیارد دلار درآمد) افزایش یافت. درآمد گردشگری در سال ۲۰۱۳ به ۳۲،۳ میلیارد دلار افزایش یافت.

رشد اقتصادی

میانگین سالانه رشد اقتصادی ترکیه طی دوران حکومت اسلام‌گرایان (۲۰۱۲-۲۰۰۲)، ۵،۲ درصد بوده است. رشد اقتصادی ترکیه در سال ۲۰۱۳ به ۳،۸ درصد رسید.

نرخ تورم

اکثریت مردم تورم‌های دو رقمی بسیار بالای ترکیه را به یاد می‌آورند (میانگین سالانه ۷۱ درصد در دوره ۱۹۹۶-۱۹۸۳). اسلام‌گرایان نرخ تورم را از ۳۰ درصد به زیر ۵ درصد کاهش دادند. به گزارش بانک جهانی، نرخ تورم ترکیه طی سال‌های ۲۰۱۳-۲۰۰۸، به ترتیب، ۱۰،۴، ۶،۳، ۸،۶، ۶،۵، ۸،۹ و ۷،۵ درصد بوده است. برای سال ۲۰۱۴، نرخ تورم ۶،۶ درصد پیش بینی شده است. نرخ بیکاری در ترکیه در سال ۲۰۱۳ به حدود ۹ درصد رسید (اسپانیا ۲۵،۹، فرانسه ۱۰،۸، ایتالیا ۱۲،۷).

خطر نو عثمانی‌گری اردوغان

اسلام‌گرایان ترکیه قصد داشتند و دارند تا کشورشان را به عنوان الگوی جهان اسلام جا بیندازند. اسلام‌گرایانی که متحد آمریکا، عضو ناتو، خواهان عضویت در اتحادیه اروپا و دارای رابطه با اسرائیل هستند (شیمون پرز در نوامبر ۲۰۰۷ در پارلمان ترکیه سخنرانی کرد). در دست گرفتن قدرت از طریق انتخابات آزاد رقابتی و انداختن ترکیه به مدار رشد اقتصادی بالا، انگیزه‌های قدرت‌طلبانه منطقه‌ای آنان را افزایش داد.

در اجلاس سالانه حزب عدالت و توسعه در ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۲، خالد مشعل- مسئول سیاسی حماس- اعلام کرد: "اردوغان نه تنها رهبر ترکیه بلکه یک رهبر جهان اسلام است". محمد مرسی- رئیس جمهور وقت مصر- نیز در آن اجلاس حضور داشت و سخنرانی کرد.

رجب طیب اردوغان از حکومت اخوان المسلمین در مصر حمایت کامل کرد، کودتای ژنرال السیسی علیه مرسی را محکوم ساخت. او به همین دلیل از دولت‌های غربی انتقاد کرد و به آنان یادآور شد که "کودتای دموکراتیک" وجود ندارد. اردوغان همچنین سرکوب اخوان المسلمین که سازمان دیدبان حقوق بشر "[بدترین کشتار جمعی در تاریخ معاصر مصر](#)" خواند را محکوم کرد و حکومت فعلی مصر را نامشروع خواند.

اردوغان روابط گرم با حکومت جنایتکار سکولار بشار اسد را به سیاست تغییر رژیم در سوریه تبدیل کرد. منابع مالی و تسلیحاتی در اختیار مخالفان اسلام‌گرای سوریه قرار داد، ترکیه را به محل آموزش نیروهای جهادی خارجی برای اعزام به سوریه تبدیل کرد و به دنبال درست کردن "بهانه" حمله نظامی به سوریه بود.

افشای فایل صوتی گفت‌وگوی داود اوغلو- وزیر خارجه - با هاگان فیدان- رئیس دستگاه اطلاعاتی-، فریدون سنیر اوغلو- مشاور وزارت خارجه- و یاشار اوغلو- معاون رئیس ستاد مشترک نیروهای مسلح ترکیه- هیاهوی بسیاری برپا کرد. این نوار نشان داد که دولت اردوغان به دنبال طراحی توطئه‌ای (شلیک موشک از سوریه به ترکیه، حمله گروه تروریستی داعش به مزار سلیمان در شمال ترکیه، تخریب قبر سلیمان به عنوان بخشی از خاک ترکیه، و...) در خاک سوریه است که بهانه لازم برای حمله نظامی غافلگیرانه به آن کشور را موجه سازد.

از سوی دیگر، مطابق گزارش سیمون هرش، حمله شیمیایی به مردم کار ارتش سوریه نبوده است، بلکه [مخالفان اسلام‌گرا و دولت ترکیه](#) این عمل را انجام داده اند.

اردوغان قصد دارد تا با تغییر منشور حزب که مطابق آن هیچ یک از اعضا نمی‌توانند بیش از سه بار در یک مقام حزبی باقی بمانند، مانع چهارمین دور نخست وزیری را مرتفع سازد. در عین حال، با ترمیم قانون اساسی، اختیارات ریاست جمهوری را افزایش دهد تا خود ریاست جمهوری را در انتخابات ماه اوت در دست گیرد. پیروزی در انتخابات پارلمانی ۲۰۱۵ هدف بعدی اوست.

به گفته لرد اکتون "قدرت فسادآور است و قدرت مطلق فساد مطلق به دنبال می‌آورد." عملکرد اقتصادی غیرقابل مقایسه با گذشته و پیروزی‌های پیاپی در انتخابات آزاد، قدرت‌طلبی اردوغان را به شدت افزایش داده است. این نوع قدرت‌طلبی می‌تواند در داخل برای مخالفان و در خارج برای کشورهای همسایه خطر آفرین از کار درآید.

او در اولین سخنرانی پس از انتخابات ماه مارس، سوریه را دشمن ترکیه قلمداد کرد، وعده داد تا "دولت موازی" (طرفداران گولن در حکومت) را ریشه‌کن کند و افزود که رأی دهندگان به مخالفان "سیلی

عثمانی" زدند. اردوغان از دولت آمریکا خواسته است تا فتح‌الله گولن- ساکن ایالت پنسیلوانیای آمریکا و رهبر جنبش خدمت که در ۱۵۰ کشور جهان فعالیت دارد- را به این کشور مسترد کند.

اردوغان از یک سو دائماً مخالفان را تهدید کرده و خیال بسط قدرت منطقه ای را در سر می پروراند، اما از سوی دیگر، نسبت به حقوق کردها نرمش نشان داده و برای اولین بار به عنوان نخست وزیر به نوعی از ارامنه به خاطر کشتار تاریخی شان پوزش خواهی می کند. آیا قدرت طلبی گسترده با دموکراسی خواهی سازگار است؟

حادثه انفجار معدن سوما و کشته شدن 301 تن از کارگران در 13 مه 2014، به تظاهرات ضد دولتی در شهرهای مختلف ترکیه تبدیل شد. پلیس با گاز اشک آور، ماشین های آب پاش و باتوم به مقابله با معترضان پرداخت. مشاور او با لگد به جان مخالفان افتاده و گفته می شود که اردوغان نیز بر صورت یکی از معترضان سیلی نواخته است. وقوع این فاجعه حدود 3 ماه مانده به انتخابات ریاست جمهوری، به زیان اردوغان تمام شد. اردوغانی که قدرت طلبی او سیراب شدنی نیست.

رهبری کدام اسلام؟

امر واحدی به نام یهودیت، مسیحیت، اسلام، مارکسیسم، لیبرالیسم، و... وجود ندارد. در جهان واقع، یهودیت ها، مسیحیت ها، اسلام ها، مارکسیسم ها، لیبرالیسم ها، و... وجود دارند. اسلام گرایان ترکیه سنی مذهب اند، پس نمی توانند رهبری شیعیان را به دست گیرند. اهل تسنن- همچون شیعیان- ده ها روایت مختلف از اسلام داشته و دارند. اسلام وهابی عربستان سعودی- با پشتوانه صدها میلیارد دلار نفتی و به رخ کشیدن عنوان "خادم الحرمین شریفین" - یکی از مدعیان رهبری جهان اسلام است. اخوان المسلمین جریانی بسیار پر سابقه در جهان عرب بوده و بعید است که اخوانی های مدعی رهبری، رهبری ترک ها را پذیرا شوند. الازهر مصر یک رقیب دیگر است که در برابر اخوانی ها ایستاد. اسلام طالبان پاکستان و افغانستان هم دیگر اسلام ها را به رسمیت نمی شناسد. گروه های تروریستی چون القاعده، بوکوحرام نیجریه، جبهة النصره سوریه، داعش، و... نیز هیچ یک از دیگر اسلام ها را قبول ندارند.

در این میان، در تمامی جهان اسلام، گروه های مدرنیستی وجود دارد که تفسیرهای سراپا مدرن از اسلام ارائه کرده و می کنند. بقیه اسلام ها، اسلام این گروه را به شدت نفی کرده و بعضاً ارتدادی به شمار آورده اند.

اسلام توسط دولت ها و گروه های سیاسی به وسیله کسب قدرت، ثروت و منزلت اجتماعی تبدیل شده است. آنان دین را همچون چک در بازار سیاست و اقتصاد خرج می کنند. جهان اسلام به رهبرانی چون گاندی و ماندلا نیاز دارد که نمادهای ضدخشونت و بخشش اند.